

Діяльність Східного бюро та Східної комісії відіграла великою мірою негативну роль у загостренні українсько-польських стосунків у період Другої світової війни. Часто інформація, яку подавала Делегатура у своїх опрацюваннях не була об'єктивною і не відповідала дійсності. На погляди представників польського підпілля впливала їхня політична приналежність до тієї чи іншої політичної партії, що теж відіграло негативну роль і досить часто призводило до ще більшого загострення стосунків між двома сторонами.

Загалом непоступливість польських політиків у питаннях про можливість входження західно-українських земель у склад майбутньої незалежної України була однією з причин українсько-польського конфлікту на Волині в період 1943–1944 рр. Незважаючи на певні спроби у вирішенні української проблеми та трансформацію протягом війни поглядів польських політичних діячів у бік визнання права українців на незалежність, все ж наболіла для обох народів проблема так і не була вирішена.

Документи польського підпілля є важливим джерелом у дослідженні польсько-українських стосунків у період Другої світової війни, а тому необхідною є подальша пошуково-дослідна та археографічна робота над цим видом джерел з метою поглибленого їх вивчення та подальшої публікації.

Список використаних джерел та літератури

1. Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN), Delegatura Rządu RP na Kraj (DRRP), Departament Informacji i Prasy, sygn: 202/III-203, Sprawa Ruska w Przyszłej Polsce.
2. AAN, DRRP, Departament Informacji i Prasy, sygn: 202/III-203, Zagadnienie ukraińskie i projekt jego rozwiązania.
3. AAN, DRRP, Departament Spraw Wewnętrznych, sygn: 202/III-199, Rusini i Ukraińcy.
4. AAN, DRRP, Departament Informacji i Prasy, sygn: 202/III-203, Sprawa ukraińska.
5. AAN, Armia Krajowa, Komenda Obszaru Lwów, sygn: 203/XV-49, Odezwa do Narodu Ukraińskiego Krajowej Reprezentacji Politycznej.
6. AAN, DRRP, Departament Spraw Wewnętrznych, sygn: 202/II-51, Problem narodowosciowy w Polsce na tle zagadnień Polityki Wschodniej.
7. Kulińska L. Dzieje Komitetu Ziemi Wschodnich na tle losów ludności polskich Kresów w latach 1943–1947 / L. Kulińska. – Kraków : ABRYS, 2002. – Т. I. – 547 s.
8. Misilo E. Kwestia ukraińska w polityce polskiego rządu i podziemia w latach 1939–1944. Dokumenty / E. Misilo // Zustriczi. – 1990. – № 3–4. – S. 147–151.
9. Przybysz K. Wizje Polski: programy polityczne lat wojny i okupacji (1939–1944) / K. Przybysz. – Warszawa : COM SNP, 1992. – 429 s.
10. Ільюшин І. ОУН-УПА і українське питання в роки Другої світової війни: в світлі польських документів / І. Ільюшин. – К. : Ін-т історії України НАНУ, 2000. – 197 с.

Руслан Забілий

Протистояння УПА і польського підпілля на Волині в 1943-му році в контексті повстанської війни

У статті простежено основні моменти розгортання в 1943 р. протистояння польського підпілля та Української повстанської армії з точки зору стратегії й тактики повстанської війни. Окреслено вплив німецької політики та червоних партизан на гостроту збройного конфлікту.

Ключові слова: повстанська війна, червоні партизани, польські партизани, УПА.

Забілий Руслан. □ **Противостояние УПА и польского подполья на Волини в 1943-м году в контексте повстанческой войны.** В статье высветлены основные моменты развертывания в 1943 г. протистояния польского подполья и Украинской повстанческой армии с точки зрения стратегии и тактики повстанческой войны. Определено влияние немецкой политики и красных партизан на остроту вооруженного конфликта.

Ключевые слова: повстанская война, красные партизаны, польские партизаны, УПА.

Zabily Ruslan. □ Opposition UPA and the Polish Underground in Volhynia in 1943 in the Context of the Rebel War. The article traces the main points of deployment of the Polish underground resistance and the Ukrainian Insurgent Army in terms of strategy and tactics of the rebel war in 1943. It outlines the impact of German politics and red partisans on the severity of armed conflict.

Key words: Insurgent war, red partisans, Polish partisans, UPA.

Тема українсько-польських стосунків під час Другої світової війни настільки складна, суперечлива й драматична, що, попри двадцять років історичних дискусій, здається, вони щойно розпочалися, а розставлення крапок над «і» в цій темі перетворюється майже на недосяжну мету. Окрім суспільного інтересу та історичного дискурсу, особливого забарвлення, гостроти і присмаку додає до теми ангажування польської та української політики.

Вирування пристрастей, між іншим, породжено очевидно тим, що проблему збройного конфлікту, зокрема на Волині, польські та українські вчені не рідко розглядають із позиції дослідження стосунків двох націй. Такий підхід до проблематики, на нашу думку, є особливо чутливим для сприйняття і переосмислення трагедії сучасними поколіннями українців та поляків. У цьому випадку йдеться про нетерпимість, ворожнечу і взаємне винищення на національному ґрунті.

Проте погляд на проблему в контексті війни має більше шансів наблизитися до істини, ніж у першому випадку. Адже воювали не два народи, а збройні формації, що представляли визвольні рухи: польські збройні різноманітні організації, почасти об'єднані в більші, та ОУН як політичний чинник і УПА як українське збройне формування. Ні перші, ні другі для себе не визначали за стратегічну мету знищення один одного за національною ознакою. Польські партизани та польський еміграційний уряд прагнули відновити шляхом збройної боротьби втрачену у 1939 р. свою державність у межах довоєнних кордонів. ОУН та УПА прагнули здобути свою державність у межах українських етнографічних земель. З огляду на це, національний чинник відіграв у конфлікті свою зловісну роль, але не домінуючу. Він став одним із каталізаторів конфлікту.

Основна причина війни, що розгорілася у 1943 р. на Волині, стала політика щодо взаємин двох учасників протистояння, не виважена, не поступлива, безкомпромісна. Сюди ж потрібно додати політику «третьох сил» – німців та червоних партизанів, які кожний у власних інтересах користалися із українсько-польського конфлікту. Безрезультатний пошук ОУН вирішення проблеми шляхом контактів та організації переговорного процесу із польськими політичними чинниками зазнав у 1942 р. невдачі. Польський еміграційний уряд, який безумовно знав про ситуацію на Волині, замість того, щоб запобігти переростанню ескалації у збройний конфлікт, зайняв вичікувальну позицію. В. Вятрович з цього приводу зазначає: «Українці та поляки пересвідчилися у 1942 р. в неможливості з'ясування польсько-українських суперечностей політичними методами, жодна зі сторін не готова була до поступок, тому обидві вдалися до насильницьких дій, котрі вилилися у війну...» [1, 85].

Весною 1943 р. розгортання відділів УПА відбувалося швидкими темпами. Тому ними спочатку керували місцеві проводи ОУН, військова референтура Крайового проводу Північно-західних українських земель (КП ПЗУЗ), що мережею охоплювала Волинь і Полісся, а в деяких випадках низові проводи і крайова військова референтура одночасно [2, 103]. Подібне підпорядкування тільки дезорганізувало дії повстанських відділів. Із великою ймовірністю можна припускати, що тоді з ініціативи провідників ОУН середньої ланки на Волині й здійснювали перші напади на поляків, до чого підштовхувало українське населення. Їх проводили у відповідь на подібні дії польського підпілля на Холмщині [1, 85].

9 квітня 1943 р. КП ПЗУЗ та Крайовий військовий штаб (КВШ) провели важливу нараду за участю представників Т. Боровця – «Бульби». Окрім вирішення питань структури повстанської армії та єдиного підпорядкування, учасники наради визнали, що створена армія є «всеукраїнською, народною, понадпартійною і понадкласовою армією, здібною стати зав'язком для українських збройних сил» [2, 107]. Тоді УПА нараховувала вже 10 тис. стрільців та контролювала 300 тис. кв. км території [2, 107].

Враховуючи настрої населення та однозначну позицію щодо німців і червоних партизан як основного ворога, станом на весну 1943 р. українці зуміли створити повстанські відділи, що стали

поважною і боєздатною силою. УПА могла за потребою вести не тільки оборонні, але й наступальні операції.

Напередодні активних бойових дій виникло ще одне важливе питання у тій ситуації, що склалася на Волині та Поліссі весною 1943 р. Повстанці мушили вирішити, проти кого в першу чергу потрібно вести бойові дії, а з ким за можливості сутичок уникати.

Зрозуміло було, що і німці, і червоні партизани є небезпечним ворогом. В оперативному відношенні потрібно було б зосереджуватися на боротьбі з червоними партизанами. У стратегічному – на боротьбі з німцями. Однак практика показала, що збройну боротьбу прийшлося вести проти перших і других одночасно. До того ж з'явився й третій противник – польські партизани.

Історик А. Кентій дотримується думки, що повстанська стратегія не передбачала ведення одночасної боротьби проти кількох ворогів. «В її основу була покладена тактика виснаження кожного з них» окремо, тобто німців і червоних партизанів, «накопичення і заощадження власних сил, нанесення ударів там, де противник цього не очікує» [3, 178].

У першому «офіційному» зверненні УПА до населення, а точніше, командування Воєнної округи «Турів» групи «Північ», датованому квітнем 1943 р., однозначно сказано про ворогів, з якими потрібно боротися, та визначено стратегічну мету. Повстанці писали: «Бийте червоних волоцюг! Видушуйте червоних і німецьких катюг! Досить нам жити в наймах в чужинців! Поставимо свою рублену хату – Самостійну Соборну Українську Державу і заживемо в ній без пана, на вільній волі» [2, 106]. У листівці жодного слова не сказано про поляків. Тут нема жодного натяку або прямого заклик про ставлення до поляків як ворогів. З цього напрошується висновок, що тоді польське підпілля ще не мало статусу сили, до якої потрібно застосувати зброю.

До зосередження на кожному із ворогів повстанців спонукала політика німців та червоних по відношенню до визвольного руху та стратегічні й оперативно-тактичні міркування, продиктовані умовами повстанської війни.

Найбільш серйозну небезпеку для УПА склали німці. Як зазначає дослідник І. Патриляк, німці й надалі залишалися прихильниками свого «жорстокого курсу» щодо українців і «жодні політичні домовленості з будь-якими українськими самостійницькими колами не входили в розрахунки гітлерівців навіть перед загрозою втратити контроль над Україною» [4, 146].

З огляду на потреби Вермахту, який потерпів поразку під Сталінградом і готувався до боїв літнього періоду 1943 р., зростали потреби у його забезпеченні продовольством, економіки нацистської Німеччини робочою силою та матеріально-технічними ресурсами. Збільшення поставок для цього оберталось посиленням репресій щодо українців з боку німецької окупаційної адміністрації.

Реакцією на заходи німецької окупаційної влади стало нарощування не тільки відверто антинімецьких настроїв серед населення Волині та Полісся і його пасивний спротив, але й нарощування збройного опору УПА.

Перші організовані та сплановані акції проти німців припадають на лютий–березень 1943 р. [5, 1]. Невдовзі у березні–квітні 1943 р. відділи УПА зайняли містечка Степань, Висоцьке, Дубровицю, Людвипіль, Деражне, Олику, Цумань, Горохів та ін. На кілька годин повстанці вступали до більших міст, таких як Крем'янець, Дубно, Ковель, Луцьк, Ківерці. У містечках вони порозбивали німецькі гарнізони і порозганяли поліцію, а в містах захоплювали тюрми та звільняли в'язнів [5, 1].

Напади повстанців на міста й містечка не були випадковими. Кожна така акція свідчила про можливість УПА, демонструвала її силу не тільки німцям але й населенню. Про дії повстанців такого характеру розходився широкий розголос, а це відкликалося зростанням прихильності серед населення. УПА мала також можливість притоку поповнення із числа звільнених з в'язниць, оскільки для них іншої дороги як у підпілля не було.

Наступний крок повстанців – знищення господарської системи окупаційної влади у населених пунктах та захист населення від каральних акцій німців. Із повідомлень німців та аналізу дій повстанців випливає, що це чітко сплановані і послідовні дії. Знищуючи німецькі «лігеншафти» та інші господарські об'єкти, повстанці позбавляли противника можливості виконання продовольчих поставок. Населення у такому випадку могло ігнорувати виконання розпоряджень німецької адміністрації. Повстанці мали можливість за рахунок таких дій не тільки покращити своє матеріально технічне становище, але й взяти під свій контроль більші території.

У березні 1943 р. німецька поліція відправила у Берлін донесення, в якому йшлося про появу в районі Крем'янця «груп бандитів», які «здійснювали напади на державне майно» і скоріш за все це діяли «відділи ОУН Бандери» [6, 607]. У районі Крем'янець–Дубно–Костопіль–Рівне, за даними німців, повстанці в ніч із 20 на 21 березня одночасно напали на всі «економічні об'єкти» і знищили їх [6, 610]. Станом на квітень 1943 р. під контролем УПА перебували на Волині райони Мізоча, Острога, Шумська, Крем'янця, Верби. Повстанці тут цілком знищили ворожу адміністрацію, ляндрівті, жандармерію, попалили лігеншафти (державні господарства). На Володимиреччині лігеншафти згоріли майже всі. У квітні 1943 р. під контролем німців залишалися на Волині тільки дві округи [5, 2]. Тож генеральний комісар Волині і Поділля 30 квітня 1943 р. писав у Берлін: «Доходить до того, що в таких районах, як Горохів, Любомиль, Дубно, Кременець та частково Луцьк, треба говорити про повстанський рух» [7, 165]. Як бачимо, риторика німців про «бандитизм» дуже швидко вивітрилася і вони про повстанську війну заговорили іншим тоном, безумовно, усвідомлюючи її масштаби та небезпеку для себе.

Звісно, німці у тій ситуації, що опинилися, реагували проведенням каральних акцій проти населення. УПА вела бойові дії проти поліційних сил, захищаючи населення. Але у будь-якому випадку загальні дії повстанців важко охарактеризувати як такі, що мали б, як зауважує А. Кентій, «головним чином характер «самооборони народу» [3, 178]. Польський історик Г. Мотика теж пише, що дії УПА проти німців зводилися до оборони населення і терену [8, 237]. Тези цих істориків наводять на думку, що війна повстанців проти німців мала оборонний характер. Із точки зору стратегічних завдань, боротьба УПА проти німців такою й була, але з точки зору повстанської тактики, вона мала не оборонний, а яскраво виражений наступальний характер. Повстанці завдавали удару по найболючішому місцю німецької окупаційної влади – структурі її господарювання. Поряд з тим захищалися самі й захищали населення від акцій у відповідь.

Повстанська війна повільно, але впевнено розгорялася, набираючи сили. Повстанці проводили цілеспрямовані і масштабні акції, спрямовані на знищення німецької окупаційної адміністрації та її військово-господарської бази. Німці поволі втрачали контроль над джерелом грабунку – селом. Окупаційні власті вирішили боротися з повстанцями силовими методами за допомогою контрпартизанських акцій.

При цьому вони на початку 1943 р. не мали бажання розібратися в ситуації, яка створилася на Волині. Тож будь-які прояви дій, спрямованих проти себе, сприймали як бандитизм. Їм тоді було байдуже те, що тут почали діяти дедалі інтенсивніше червоні партизани, діяли бульбівці, польське підпілля, розпочинала збройну боротьбу УПА. Але весною 1943 р. ситуація різко змінилася. Щоб її якось «покращити», німці вирішили зіграти на протистоянні між польським та українським підпіллям, залучаючи поляків до роботи у своїй окупаційній адміністрації (поліція, гайові, керівники лігеншафтів). Цим німці загострювали збройний конфлікт між польським підпіллям і УПА та намагалися «відтягнути» сили повстанців від своїх об'єктів.

З лютого 1943 р. німці практикували облави як засіб боротьби із партизанами, причому в тих теренах, де відділи УПА ще не діяли [2, 104]. Такі акції спровокували червоні партизани, але в першу чергу від тих акцій страждало цивільне населення, яке червоні практично залишали беззахисним.

Станом на весну 1943 р., за твердженнями В. Сидора – «Шелеста», дії УПА вирости від «політично-збройних розмірів» до «революційного повстання українського народу проти німецько-більшевицьких окупантів» [2, 107].

Червоні партизани склали небезпеку з огляду на те, що позбавляли повстанців оперативного простору, було під загрозою створення повстанських баз («республік»). Добре озброєні, забезпечені всім необхідним спорядженням з-за лінії фронту, воюючи ідентичними з УПА тактичними прийомами, вони були грізним і найнебезпечнішим ворогом повстанців.

Партизани вже в 1942 р. освоїлися на Поліссі та північних лісових смугах Волині. Перші повстанські операції проти партизанів припадають на лютий–березень 1943 р. ГВШ УПА розумів, що для успішного розгортання дій відділів необхідно мати стратегічну базу. Найбільш придатним для цього було Полісся, але звідти треба було будь-що вибити партизанів. Саме на Поліссі в теренах Сарненщини, Столина, Володимирця дійшло до перших великих боїв між УПА та червоними партизанами за опанування терену [9, 2]. До середини травня 1943 р. відділи УПА тільки частково

відбили у ворога лісисті райони. Лінія поділу «сфер впливів» між ворогуючими сторонами проходила на північний схід від р. Случ, а в західному напрямку – на північ від Сарн [9, 3].

Цей незначний в оперативному розумінні успіх вимагав продовження операцій – відділи УПА оперували все ще на окраїнах великих лісових масивів, зайнятих червоними.

Саме на початковому періоді бойових зіткнень з червоними партизанами проявлялися недоліки та тактичні промахи відділів УПА. Повстанці йшли в бій із відвагою та завзяттям, але їм бракувало вишкolenих старшин, кваліфікованих штабовиків і військових інструкторів. Деякі операції проводили без відповідної підготовки та плану. Як правило, вони мали менше ефекту, як могли б мати [10, 10].

Впертість та завзятість повстанців спонукали червоних партизанів до пошуку союзників у боротьбі з УПА.

Червоні партизани не мали підтримки серед населення і не могли створити собі надійної бази постачання. Хоч це було їх недоліком, але на Волині і Поліссі вони використовували для цього польські колонії. Таким чином партизани мали надійного союзника, а поляки можливість за їх підтримкою активізувати діяльність своїх загонів проти УПА.

Співпраця поляків з червоними та німцями після відходу української поліції в ліси зробила їх непримиренним ворогом не тільки повстанців, але й усього українського населення. Все це тільки посилювало та загострювало конфлікт між поляками та українцями.

Слід зауважити, що з початком активних бойових дій УПА проти німців та червоних партизанів поляки почали на початку 1943 р. інтенсивно створювати свою самооборону, вбачаючи для себе загрозу в збройній боротьбі українців [11, 65]. Діяльність поляків у цьому напрямку насторожувала і не могла залишатися поза увагою українців.

У травні 1943 р. повстанці вперше зіткнулися з діями двох польських сильних центрів, які представляли реальну загрозу не тільки українському населенню, а також відділам УПА. Колонію Пшебраже біля м. Рожищ поляк перетворили на укріплений опорний пункт за допомогою німців, а іншу – Мочулянку укріпили з допомогою червоних партизанів. Обидві великі колонії мали важку піхотну зброю та нападали на довколишні українські села. Повстанці на ці колонії нападали, хоч і намагалися вирішити справу шляхом чергової спроби переговорів. Делегати від польської сторони заявляли, що «впливу на своїх земляків не мають, зрештою, казали, поляки всередині роз'єднані і немає тому з ким говорити» [2, 109].

До того ж вони обрали собі союзника в обличчі червоних партизанів, як зазначалося вище, сподіваючись на їхню підтримку в боротьбі з повстанцями [11, 67]. Маючи сильні і добре укріплені бази у великих польських селах, таких як Пшебраже, Гуті Степанській, Панській Долині, Млинові, червоні партизани могли закріпитися в теренах Волині і Полісся настільки міцно, що відділи УПА не мали б можливості розгорнути свої дії. Потрібно було будь-що не допустити до співпраці між поляками та червоними.

Спочатку підпілля ОУН намагалося поляків привести до «тями» весною 1943 р. через звернення із закликами вести спільну боротьбу поневолених народів проти німців та червоних, але безрезультатно.

До того ж поляки самі собі створювали зайвий клопіт через слабку контрольованість дій своїх загонів, які часто безпідставно нападали на українські села, знущалися з селян та грабували їх. Так, у серпні 1943 р. підхорунжий Тадеуш Галич-Корона напав із своїм загonom на села Ключковичі, Туровичі і Клевецьк, грабуючи їх та вбиваючи непокірних. Поручник Корда-Філіпович у вересні 1943 р. спалив українське село Висоцьк [11, 73]. Таких випадків було чимало. Сваюля поляків сприяла тому, що українське населення ставилося схвально та сприяло жорстким заходам УПА проти польських сіл, які супроводжувалися також підпалом і загибеллю під час цих штурмів сіл не тільки озброєних, але й беззбройних.

Операції проти укріплених колоній вимагали великих сил та ресурсів, доброї розвідки й організації. Інакше як воєнні об'єкти такі колонії не могли розглядати, адже сковували повстанців у маневрі, перешкоджали у функціонуванні зв'язку, роботі запілля, впливали на рівень підтримки УПА населенням. Враховуючи це, створювали на час виконання завдання оперативні групи – тимчасові з'єднання повстанських відділів. У липні 1943 р. командир ВО 1 «Заграва» Іван Литвинчук – «Дубовий» віддав наказ про формування двох оперативних груп. Одну очолив Дмитро Корінець – «Бористен» у складі відділів Василя Левовича – «Вороного», Адама Рудика – «Шаули», Дмитра

Калинюка – «Ярка», Макара Мельника – «Кори», Василя Мельника – «Чумака» та «Тополі» (ім'я і прізвище не відомі). Іншою оперативною групою командував «Корбан» (ім'я і прізвище не відомі). До неї входили відділи «Корбана», Василя Павлонюка – «Узбека» та «Спартака» (ім'я і прізвище не відомі) [12, 133].

За даними розвідки, в польських колоніях Гута, Сошники, Вирці, Виробки та Гали знаходилося понад 500 озброєних поляків. Серед них перебував загін червоних партизанів. Колонія Гута була сильно укріплена. Окрім цього, ще 26 подібних колоній складала небезпеку для українських сіл та УПА. Проти цих колоній і було зосереджено оперативні групи [12, 174]. Починаючи з 17 липня 1943 р., повстанці за кілька днів взяли штурмом укріплені колонії та розгромили польські і червоні загоны. У боях противник втратив понад 500 вбитих. Повстанці селянам повернули награбоване поляками майно, коней, худобу [12, 175].

Подібні операції проводили відділи всіх ВО групи «Північ». Влітку та восени 1943 р. виконання таких завдань на Волині виявилось повстанцям під силу через зростання чисельності УПА. Зате не вистачало сил на протистояння полякам на етнічних українських землях Лемківщини, Перемищини та Холмщини.

Остання велика операція проти польських загонів, дислокованих у колонії Мочулянка та численних довколишніх хуторах, розпочалася 17 листопада 1943 р. Проти польських загонів командир ВО «Турів» зосередив дванадцять повстанських сотень. «Зразу почато палення колоній, але зараз і залишено це: одні поляки висилали делегації до відділів, що, мовляв, вони самі терплять, інші тікали в ліси, і щоб ці розкидані хутори та ліси прочистити, треба було на це дивізій і послідовного закріплення терену» [2, 122]. Сотні отримали наказ припинити операцію ще й тому, що в той час недоцільним було витискати червоних партизанів у Білорусь із Мочулянки та околиць, коли вони великими силами переходили на Волинь як авангард Червоної армії, що наступала [2, 122].

В цілому ж інтенсивність бойових дій УПА повільно спала під кінець 1943 р. Це не пов'язувалося зі втратами повстанців, а тим паче із послабленням боротьби. У зимові періоди бойові дії не мали розмаху через складні природні умови: сніги, морози, ускладнення конспіративних заходів. Також необхідною була підготовка до стратегічної операції з переходу німецько-радянського фронту в 1944 р.

У підсумку варто зазначити, що польські партизани стали заручниками ситуації і політики німців, червоних партизанів та власного еміграційного уряду, який на угоду геополітичним розрахункам приносив у жертву власний народ. Із розгортанням війни, яка мала свої особливості – динаміку, напругу і притаманну війнам партизанського типу жорстокість, її учасником було цивільне населення. Воно не могло залишитися стороннім спостерігачем, адже від ступеня підтримки населенням збройних відділів кожної із ворогуючих сторін залежав успіх цієї війни. Населення стало безпосереднім її учасником, який найбільше й страждав, адже в цій війні без фронту і тилу бойові дії вели за особливими законами і відповідальність за її результати лягає у однаковій мірі і на польських партизанів, і на українських повстанців.

Список використаних джерел і літератури

1. В'ятрович В. Друга польсько-українська війна. 1942–1947 / В. В'ятрович. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2011. – 287 с.
2. Галузевий державний архів Служби безпеки України, ф. 2, оп. 110, спр. 2, т. 6, арк. 91–125.
3. Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія. – К. : Наук. думка, 2005. – 494 с.
4. Патриляк І. 1943 рік в історії ОУН і УПА / І. Патриляк // Український визвольний рух. – Львів, 2009. – Зб. № 13. – 246 с.
5. Архів Центру досліджень визвольного руху (далі – АЦДВР), ф. 7, т. 5, од. зб. 6, арк. 1.
6. Косик В. Україна і Німеччина в Другій світовій війні / В. Косик. – Париж ; Нью-Йорк ; Львів, 1993.
7. Україна в Другій світовій війні в документах : зб. нім. арх. матеріалів (1942–1943). Т. 3 / упоряд. : В. Косик. – Львів : Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича НАН України, Львів. держ. ун-т ім. І. Франка, Ін-т укр. археографії та джерелознав. ім. М. Грушевського НАН України, 1999. – 382 с.
8. Motyka G. *Ukrainian partizanika 1942–1960* / G. Motyka. – Warszawa, 2006. – 720 s.
9. АЦДВР, ф. 7, т. 5, од. зб. 23, арк. 1–48.
10. АЦДВР, ф. 7, т. 5, од. зб. 26, арк. 10.
11. Клімецький М. Генезис і організація польської самооборони на Волині у Східній Малопольщі під час Другої світової війни / М. Клімецький // Україна – Польща: важкі питання. – Варшава, 1998. – Кн. 3.

12. Літопис УПА. Волинь і Полісся: УПА та запілля 1943–1944. Документи і матеріали. – Нова серія. – Київ ; Торонто, 1999. – Т. 2. – 722 с.

Андрій Боляновський

Ставлення Романа Шухевича до вирішення проблеми українсько-польського конфлікту в Західній Україні у 1943–1945 рр.

Стаття є суттєвим внеском до розуміння специфіки українсько-польського конфлікту в 1943–1945 рр. керівництвом українського повстанського руху. Вона є також певним доробком до літератури про Романа Шухевича. Описано сприйняття згаданої проблеми міжнаціональних відносин лідерами Організації Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери (ОУН-Б). Проаналізовано актуальне питання українсько-польських стосунків на завершальній стадії нацистської окупації Західної України, зокрема, проблему розв'язання українсько-польського конфлікту й роль головного командира Української Повстанчої Армії (УПА) у цих ініціативах.

Ключові слова: українсько-польські відносини, міжнаціональний конфлікт, Організація Українських Націоналістів (ОУН), Українська Повстанча Армія (УПА), повстанський рух.

Боляновский Андрей. Отношение Романа Шухевича к решению проблемы украинско-польского конфликта в Западной Украине в 1943–1945 гг. Статья является существенным вкладом в понимание специфики украинско-польского конфликта руководством украинского повстанческого движения в 1943–1945 гг. Она также является определенным дополнением литературы о Романа Шухевиче. Описано восприятие упомянутой проблемы междунациональных отношений лидерами Организации Украинских Националистов под руководством Степана Бандеры (ОУН-Б). Проанализирован актуальный вопрос украинско-польских отношений на завершальной стадии нацистской оккупации Западной Украины, в частности проблема решения украинско-польского конфликта и роль командующего Украинской Повстанческой Армии (УПА) в этих инициативах.

Ключевые слова: украинско-польские отношения, междунациональный конфликт, Организация Украинских Националистов (ОУН), Украинская Повстанческая Армия (УПА), повстанческое движение.

Bolianovs'kyi Andrii. Roman Shukhevych's Attitude Toward the Solution of the Problem of the Ukrainian-Polish Conflict in Western Ukraine, 1943–1945. The article makes a significant contribution to our understanding of specific of Ukrainian-Polish conflict in the years of 1943–45 by the leadership of Ukrainian insurgent movement. It is also a welcome contribution to the existing literature on Roman Shukhevych. The article is concerned with the apprehension of above-mentioned problem of international relations by the leaders of the Organization of Ukrainian Nationalists under the leadership of Stepan Bandera (OUN-B) at the same time. It raises actual question of relations between Western Ukrainians and Poles on the last stage of the Nazi occupation of Western Ukraine, in particular the question of resolving of Ukrainian-Polish conflict and the role of Commander-in-chief of the Ukrainian Insurgent Army (UPA) in these initiatives.

Key words: Ukrainian-Polish relations, international conflict, the Organization of Ukrainian Nationalists (OUN), the Ukrainian Insurgent Army (UPA), insurgent movement.

Для Проводу Організації Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери (ОУН-Б, від лютого до кінця 1943 р. відомої як ОУН Самостійників-Державників (ОУН СД)), і Головної Команди Української Повстанчої Армії (ГК УПА) в українсько-польських відносинах на етнічних українських землях, включених нацистами до складу Райхскомісаріату «Україна» та Генеральної губернії, найактуальнішими були дві головні проблеми: 1) польської національної меншості, зумовлена функціонуванням польських підпільних організацій й поширенням їх впливів серед цієї меншини й антиукраїнських проявів їх діяльності на етнічних українських землях Волині та Галичини й суміжних Холмщини та Грубешівщини; 2) налагодження співпраці з представниками польського підпілля з метою нейтралізації антиукраїнських проявів у його діяльності та у діяльності контрольованих ним організованих груп польського населення. Обидві проблеми треба було розв'язувати одночасно й невирішеність однієї з них зумовлювала складність вирішення другої. Налагодження співробітництва з польським еміграційним урядом й через нього із західними альянтами було вирішено здійснити за посередництва польського підпілля в Західній Україні. Якщо відносно вирішення другої зі згаданих вище проблем головним «камнем спотикання» була неврегульованість територіальних питань, вирішення питання польської нацменшості виявилось набагато складнішим й драматичнішим з огляду на заохочення активістами польського підпілля підготовчих організаційних заходів польського населення до боротьби проти українських повстанських формувань й анти-